

SUOMALAISEN MAATIAISKANAN SÄILYTYSOHJELMAN TIEDOTE 2023

Hei uudet ja vanhat maatiaiskanän säilyttäjät!

Tietoja säilyttäjillä olevista parvista säilytysohjelmassa kerätään (ns. vuosi-raportointi) joka vuosi vuoden alussa Maatiaiskanat-palvelun avulla. Palvelu löytyy osoitteesta: <https://maatiaiskanat.luke.fi/Maatiaiskana/keeper/login>. Palveluun kirjaudutaan omalla säilyttäjätunnuksella ja salasanaalla, jonka olette joko saaneet automaattisena sähköpostiviestinä liityessänne säilyttäjäksi tai muuttaneet itse myöhemmin toiseksi. Jos sopimustunnus on unohtunut, voitte kysellä sitä meiltä sähköpostitse. Jos salasana on unohtunut, palvelun etusivulla löytyy linkki, jota klikkaamalla voi tilata omaan sähköpostiin salasanan vaihtolinkin. Maatiaiskanat-palvelusta löytyvät myös kaikki vanhat vuosiraportit.

Luken puolelta säilytysohjelman käännteistä tiedotetaan lähinnä sähköpostitse, joten pidäthän huolta, että päivität voimassa olevan sähköpostiosoitteesi Maatiaiskanat-palveluun. Näin pysyt mukana tiedotuksessa.

Säilyttäjille on Facebookissa oma suljettu ryhmä: <https://www.facebook.com/groups/maatiaiskana>. Jos käytät Facebookia, olet tervetullut mukaan. Ryhmä on tarkoitettu vain säilytysohjelmassa mukana oleville. Mukana on myös muutamia tutkijoita ja viestintäalan asiantuntijoita.

Luken julkaisutietokannassa Jukurissa: <https://jukuri.luke.fi/> julkaistiin viime vuonne kaikki vanhat maatiaiskanatiedotteet. Ne löytyvät, kun käyttää etusivulla hakusanaa maatiaiskana. Lisäksi Jukurista löytyvät **Tarja Ojan-teen** tekemä Terve maatiaiskana-terveysopas sekä **Emma Ojase**n viime vuonne tekemä syväkatsaus maatiaiskanän ominaisuuksiin sekä paljon muutakin mielenkiintoista luettavaa.

Hornion-, iitin-, jussilan- ja ilmajoenkannan säilyttäjille on olemassa WhatsApp-ryhmät. Jos teiltä löytyy halukkuutta liittyä johonkin näistä, olkaa yhteydessä meihin niin liitämme teidät ryhmään. Ryhmässä keskustelu on vapaata ja ryhmään kuulumisen vapaaehtoista. Jos haluatte, että luodaan muidenkin kantojen säilyttäjille samanlaisia ryhmiä, olkaa myös yhteydessä meihin, niin voimme kysellä muitakin halukkaita säilyttäjiä.

Jos näistä tässä luetelluista asioista tai muista säilytysohjelmaan liittyvistä asioista on kysyttävää, meihin voi olla yhteydessä sähköpostitse: elaingenivarat@luke.fi

Kuva: Ulla Jauhainen

Ilmestyy Syyskuussa 2023

Julkaisija:

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma/Eläingenivarat

Ulkoasu ja taitto:

T:mi Digijiipee, www.digijiipee.net

Suomalaisen maatiaiskanän säilytys-ohjelman yhteystiedot ovat:

Eläingenivaraohjelma,
Luonnonvarakeskus, Alimentum,
Myllytie 1, 31600 Jokioinen

Sähköposti: elaingenivarat@luke.fi

Puhelin: Petra Tuunainen 0295326607

Suomalaisen maatiaiskanän säilytysohjelman neuvotteluryhmän kokoonpano:

Tapio Eerola: eerolat@elisanet.fi

Krista Kaivo-oja: krista.kaivooja@gmail.com

Elina Lindström: pippuri_82@hotmail.com

Nina Mahlanen: nina.mahlanen@elisanet.fi

Emma Ojanen: emma.ojanen@caramellia.fi

Pauliina Palo: kartano@koiskala.fi

Taru Peltosaari: taru.peltosaari@gmail.com

Inga Pyykkö: ingapyykko@gmail.com

Elina Virkkunen: elina.t.virkkunen@gmail.com

Heidi Ylesmäki: heidi.ylesmaki@netikka.fi

Luken edustajat toimivat asioiden esittelijöinä neuvotteluryhmässä ja käytännön toteuttajina.

Kesäwebinaarissa puhuttiin erityisesti harrastesiipikarjan terveydestä

Heinäkuun alussa pidetyssä kesäwebinaarissa kuulumme Ruokaviraston **Pia Vennerström** esityksen harrastesiipikarjan terveydestä. Ruokaviraston yhtenä tehtävänä on valvoa tuotantoeläinten terveyttä ja siellä esim. diagnosoidaan erilaisia sairauksia, mitä siipikarjalla on.

Ruokavirastoon lähetetään vuosittain harrastesiipikarjalta noin 50–100 näytettä. Valitettavasti maatiaiskanoja ei voida tästä aineistosta erottaa muista harrastekanoista. Näistä näytteistä yleisimmin todettuja sairauksia ovat Pian näyttämän tilaston mukaan *Mycoplasma synoviae*, Marekin tauti ja kokkidioosi.

Pian esityksessä nähtiin myös mielenkiintoisia kuvia avatuista linnuista ja niistä muutoksista, joina erilaiset sairaudet patologille näkyvät. Jos oma mielenkiinto riittää, voi myös omia sairauden takia lopetettuja tai kuolleita lintuja opetella avaamaan ja tekemään yksinkertaisia diagnooseja mahdollisesta tartunnasta. Mutta tietysti täytyy muistaa, että aina voi myös lähettää kuolleen eläimen Ruokavirastoon tarkempaa tutkimusta varten. Tarkat diagnoosit voivat auttaa kananpitäjää miettimään esim. oman parven tautisuojausasioita paremmaksi.

Kuva: Olli Leino

Pian esityksestä saimme vinkkejä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota, jos epäilee kanan sairastuneen. Linnuissa kannattaa seurata esim. miten kana liikkuu tai hengittää? Liikkuuko

se normaalisti vai kyhjöttääkö paikalla? Onko hengitys läähättävää tai hengittäkö lintu suu auki? Lisäksi tietysti kannattaa lintu nostaa syliin ja silmäillä linnun jalat, silmät, sieraimet ja peräaukko. Löytyykö jaloista merkkejä turvotuksesta, haavoista tai ovatko jalkojen suomut koholla? Ovatko silmät kirkkaat vai havaitseeko eritteitä silmänurkassa? Ovatko sieraimet puhtaat? Onko peräaukko likainen tai onko siinä haavaumia? Sylissä olevalta linnulta voi myös tunnistella tuntuuko rintalasta terävänä harjana vai onko se pehmeästi kaartuva? Terävä rintalasta on usein merkki laihasta linnusta ja äkillinen painonpudotus taas voi olla merkki useasta sairaudesta.

Lisää Ruokaviraston eläintautitutkimuksista voi lukea Ruokaviraston nettisivuilta: <https://www.ruokavirasto.fi/laboratoriopalvelut/elaintautitutkimukset/>

Jos haluatte katsoa tallenteen kesäwebinaarista tai Pian esitysmateriaalit, voitte pyytää niitä meiltä Lukelta sähköpostilla.

Aiheuttaja

Todetut lähetteet, lkm

Clostridium perfringens tyyppi A	9
Hepatiitti E	2
IB (tarttuva keuhkoputkentulehdus)	32
ILT (tarttuva henkitorventulehdus)	22
Kokkidioosi (Eimeria/Isospora tartunta)	51
Listeria monocytogenes	2
Marekin tauti	61
Mustapäätauti (Histomonas meleagridis tartunta)	2
Muut kuin M. tuberculosis- ryhmän mykobakteeritartunnat	2
Mycobacterium avium-ryhmän tartunnat	2
Mycoplasma gallisepticum	17
Mycoplasma synoviae	77
Siipikarjan suolinkaiset (Ascaridida-tartunta)	18

Taulukko 1. Tavallisimman diagnoosit harrastesiipikarjassa Ruokavirastoon toimitetusta materiaalista 2019–2023 (Pia Vennerström, Ruokavirasto)

Useita lintuinfluenssatapauksia Suomessa kesällä

Tänä kesänä on löydetty Suomessa luonnonvaraisista linnuista korkeapatogeenistä lintuinfluenssaa ympäri Suomea ja nyt tapauksia on löytynyt myös turkiseläimiltä. Tätä juttua kirjoitettaessa luonnonlinnuista on löytynyt 27 tapausta ja turkistarhoilta 24 tapausta. Ruokavirasto on Suomessa se viranomainen, joka seuraa tilannetta ja ohjeistaa eläintenpitäjiä sekä paikallisia eläinlääkäreitä. Ruokaviraston nettisivuilta löytyy kartta, johon sekä luonnonvaraisista linnuista, että turkistarhoilta löydetty tautitapaukset on merkitty: <https://www.ruokavirasto.fi/elaimet/elainterveys-ja-elaintaudit/elaintaudit/siipikarja/lintuinfluenssa/lintuinfluenssa-suomessa/>

Heinäkuussa Ruokavirasto perusti eläintautilain nojalla tartuntavyöhykkeen, jolla pyritään estämään taudin leviäminen edelleen. Tartuntavyöhyke kattaa Varsinais-Suomen, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntien lisäksi nyt myös Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen maakunnat. Tartuntavyöhykkeellä on kielletty siipikarjan pitäminen ulkona. Ruokavirasto suosittelee ulkona pidon rajoittamista harrastesiipikarjalta koko Suomessa.

Tartuntavyöhykkeellä siipikarjaa pitävien tulisi kiinnittää huomiota tautisuojaukseen, kanalaan ei oteta vierailijoita muusta kuin välttämättömästä syystä, kanalaan mentäessä käytetään erillisiä jalkineita ja mahdollisuuksien mukaan suojavaatteita ja lisäksi kädet on pestävä mennessä tullaan. Lisäksi lintujen juomavesi, rehut ja kiviikkeet on säilytettävä niin, että luonnonvaraiset linnut eivät pääse niiden kanssa kosketuksiin.

Lintuinfluenssa tarttuu erittäin helposti linnusta toiseen. Infektion saanut lintu erittää virusta hengitysilmaan ja erityisen runsaasti ulosteisiin. Virus leviää lintuihin myös suorassa eläinten välisessä kontaktissa tai välillisesti saastuneen veden ja likaantuneiden vaatteiden välityksellä. Lintuinfluenssan oireina voi olla esim. hengitystieoireet, ripuli, väsyneisyys, ruokahaluttomuus, muninnan lasku ja pään alueen turvotus. Joissakin tapauksissa voi olla myös keskushermosto-oireita, kuten asen-tovirheitä ja epänormaaleja liikkeitä. Taudin eteneminen voi olla erittäin nopeaa, jolloin ei välttämättä ehditä havaita mitään oireita ennen lintujen menehtymistä. Jos epäilee äkillisesti kuolleen linnun sairastavan lintuinfluenssaa, kannattaa olla välittömästi yhteydessä oman kunnan eläinlääkäriin. Myös mahdollisesti havaitut luonnonlintujen joukkokuolemat kannattaa ilmoittaa.

Toivotaan, että lintuinfluenssatilanne rauhoittuisi eikä virus leviäisi muihin tuotantoeläimiin tai ihmisiin. Vähintään kuitenkin talven aikana kannattaa varautua ensi vuoteen ja miettiä, tietysti oman tilanteen mukaan, esim. ulkotarhan kattamista tai sisätilojen virikkeellisuuden lisäämistä ja tilojen riittävyttä sekä oman tilan tautisuojausten tilannetta ja mahdollisia parannuksia. Pidetään arvokkaat maatiaiskannat suojassa.

Kuva: Janne Lehtinen

Vuoden 2022 vuosiraportointi

*Maatiaiskan
säilytysohjelman
vuosiraportointi tehdään
aina vuoden alusta
tammi-maaliskuussa
Maatiaiskanat-
palvelussa. Tänä vuonna
vuosiraportointiaikaa
oli 6.3. asti ja
raportointiaktiivisuus
oli tänä vuonna 79
%. Senkin jälkeen
olemme vuosiraportteja
saaneet ja hyväksyneet,
mutta ohessa olevien
taulukoiden tiedot on
koottu vain tuohon
päivämäärään tulleista
raporteista.*

Vuoden 2022 vuosiraportoinnin mukaan säilytysohjelmassa sekä eläinmäärät että säilyttäjien määrät ovat nousussa. Säilyttäjiä oli maaliskuussa 244 kpl. Säilyttäjien lukumäärä nousi vuodessa 20 henkilöllä. Erityisesti hämeen- ja savitaipaleenkannan säilyttäjien lukumäärät ovat nousseet viime vuosina. Tällä hetkellä jussilankannalla on vähiten säilyttäjiä.

Lintumäärä säilytysohjelmassa on myös kokonaisuudessaan noussut. Säilytysohjelmassa on nyt yli 6000 lintua. Eniten lintuja on piikkiön- ja tyrnäväkannoissa ja vähiten jussilankannassa. Arvioon eläinmäärästä säilytysohjelmassa on lisätty niiden säilyttäjien linnut, jotka eivät tänä vuonna jättäneet vuosiraporttia. Näiden säilyttäjien eläinmääräarvio perustuu aikaisempien vuosien raporteihin.

	Raportoitu v. 2022				Arvioitu eläinmäärä säilytysohjelmassa			
	Kanojen määrä (kpl)	Kukkojen määrä (kpl)	Poikasten määrä (kpl)	Yht. (kpl)	Kanojen määrä (kpl)	Kukkojen määrä (kpl)	Poikasten määrä (kpl)	Yht. (kpl)
alhokanta	256	54	28	338	341	71	28	440
hornionkanta	224	43	37	304	230	44	37	311
hämeenkanta	265	39	23	327	315	46	23	384
iitinkanta	218	43	15	276	258	56	15	329
ilmajoenkanta	214	38	41	293	225	63	41	328
jussilankanta	83	20	0	103	89	21	0	110
kiuruvedenkanta	213	24	42	279	337	55	42	433
piikkiönkanta	990	172	998	2160	1160	244	998	2401
savitaipaleenkanta	242	57	46	345	288	69	46	402
tyrnäväkanta	566	100	108	774	736	144	108	988
yht. (kpl)	3271	590	1338	5199	3977	811	1338	6126

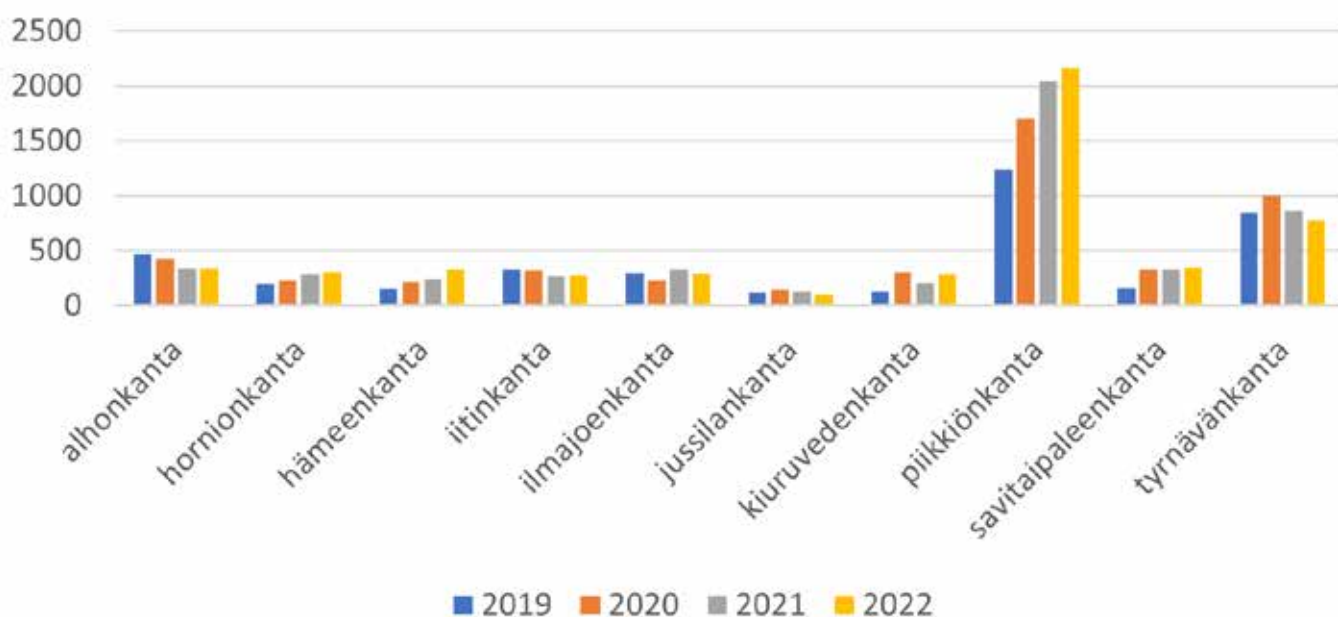
Taulukko 1. Tänä vuonna raportoidut ja arvioitut eläinmäärät säilytysohjelmassa.

Säilyttäjien lukumäärä

	1.4.2021	7.3.2022	7.3.2023
alhokanta	22	22	23
hornionkanta	14	18	22
hämeenkanta	8	10	19
iitinkanta	14	15	14
ilmajoenkanta	12	13	17
jussilankanta	15	10	9
kiuruvedenkanta	16	17	17
piikkiönkanta	33	39	41
savitaipaleenkanta	9	18	21
tyrnävänkanta	59	61	60
yht.	202	223	243

Taulukko 2. Säilyttäjien lukumäärät vuosina 2021–2023 kanakannoittain

Eläinmäärän muutokset säilytysohjelmassa v. 2019-2022

Ylämäki, alamäki- kukkojen siemennesteen pakastaminen etenee Lukella ja kokemukset opettavat

Vuoden 2020 maatiaiskanatiedotteeseen Tiina Reilas kirjoitti lyhyen jutun kukkojen sperman pakastamisesta ja tavoitteista, joita olemme tehneet säilytysohjelmassa. Näissä muutamassa vuodessa olemme Lukella saaneet kannustavia tuloksia muilla eläinlajeilla menetelmästä, jossa siemenneste kerätään elävän eläimen sijasta lopetetun uroksen lisäkiveksistä. Koska poistoon meneviä kukkoja on kohtuullisen helppo löytää, päätimme tänä vuonna lähteä kokeilemaan, toimitisiko menetelmä myös maatiaiskukoilla

*Heli ja Jaana kukon siemennestettä keräämässä.
Kuva Petra Tuunainen*

Lukella on nyt tehty pakastuskokeiluja kolmesti tänä vuonna ja tulokset olivat alussa erittäin rohkaisevia: siemennesteen keruu onnistui lisäkiveksistä kohtuullisen helposti ja kerätyt määrät olivat todella hyviä ja siittiöiden määrät kukkojen näytteissä erinomaisia!

Kokemuksemme mukaan suurimmat siittiömäärät on nyt saatu nuorilta (noin vuoden ikäisiltä) kukoilta talven aikana. Keväällä ilmeisesti luonnon ohjelmoima lisääntymiskausi vaikutti kukkoihin niin, että siittiötä näytteissä oli hyvin vähän. Suurin

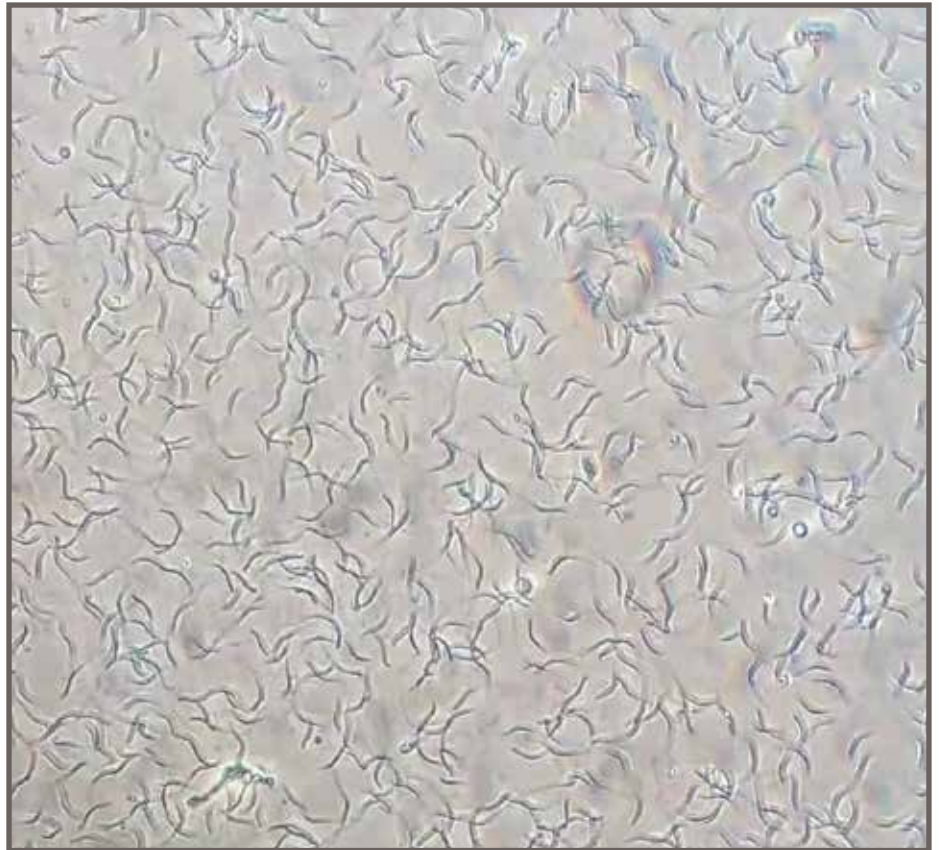
osa näytteeksi saamistamme kukoista oli ollut kanojen kanssa vapaasti, jolla emme havainneet juuri olevan vaikutusta siittiöiden lukumäärään. Maatiaiskukat ovat kokemuksemme mukaan ainakin siittiömäärän perusteella, erittäin hedelmällisiä.

Alamäkeä kylmänsuoja-aineen kanssa

Tämän jälkeen kohtasimme kuitenkin ongelmia. Lähes kaikkien eläinten siittiöiden pakastuksessa voidaan käyttää kylmänsuoja-aineena glyse-

rolia ja se toimi myös meidän kokeilussamme erinomaisesti. Glyceroli kuitenkin estää siittiöiden käytön keinosiemennyksessä ja se onkin pestävä ennen käyttöä pois, mikä on kukkojen siittiöiden kohdalla hyvin työlästä. Onneksemme tanskalaiset kollegat ovat kehittäneet vuosi sitten vaihtoehdon glyserolille, jota olemme nyt kokeilleet epäonnistuneesti kahdesti Lukella. Siittiöt eivät valitettavasti ole kestäneet kuitenkaan pakastamista.

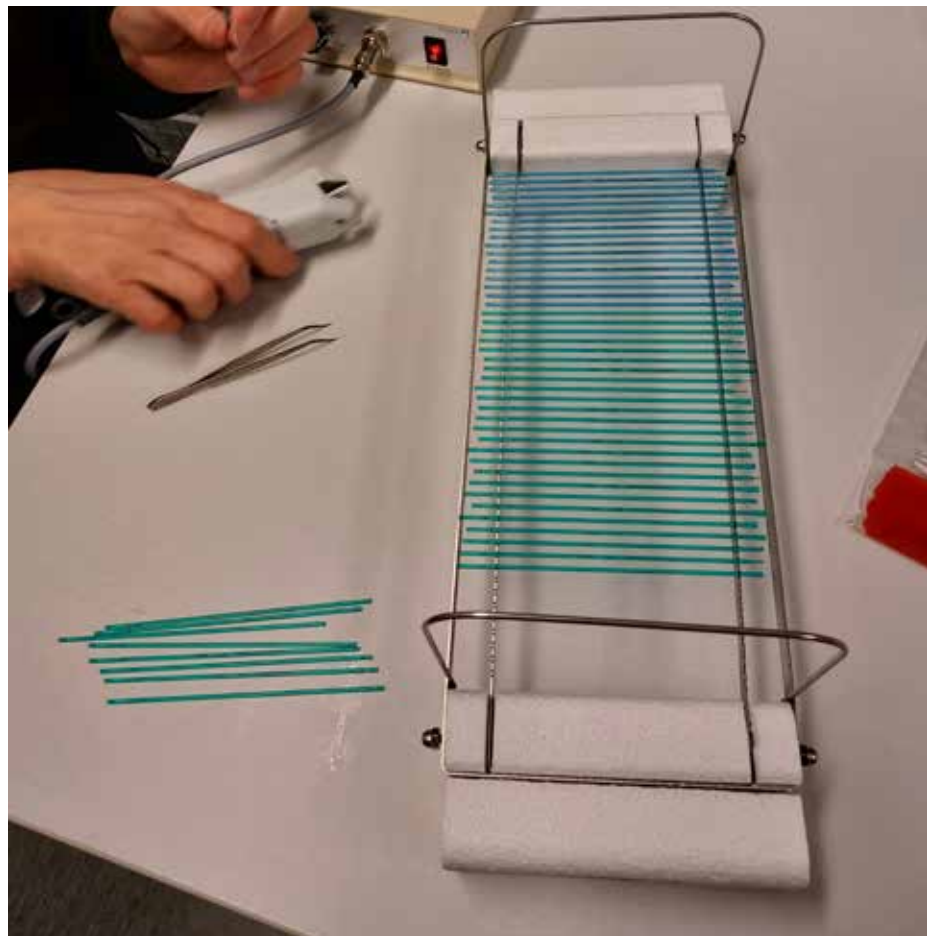
Joskus tutkimusta, ja varsinkin menetelmän kehittämis- ja laboratoriotyötä, tehdessä on päätä hakattava ensin seinään pari kertaa, ennen kuin onnistuu. Ja jokaisesta epäonnistuneestakin kerrasta, olemme oppineet jotain. Joten pakastusta on kukoilla tarkoitus tehdä sinnikkäästi uudelleen. Geenivaraohjelmaan kuuluu geenivarojen pitkäaikais säilytys pakastegeenipankissa ja tavoitteenamme on pakastaa eri maatiaiskannakantoihin kuuluvien kukkojen siemennestettä: 10 kanta, 5–10 kukkoa per kanta ja 25–50 annosta per kukko.

kukon siittiöitä. Kuva Petra Tuunainen

Poistokukoille tilausta aika ajoin

Siemennesteen pakastamista jatketaan Lukella siis tavoitteet mielessä ja Lukelta tulee teille säilyttäjille takuulla sähköpostitse pyyntöjä poistokukoista aina kun olemme saaneet sovitua aikatauluja. Yritämme tiedottaa teitä aina mahdollisimman aikaisin. Vaatimuksia emme juuri kukoille aseta, muita kun, että kukon iän tulisi olla vähintään 5 kk. Jos teillä on sopivia kukkoja tarjolla, kannattaa niitä tarjota meille. Olemme kiitollisia tarjoajille ja kiitokset myös niille säilyttäjille, keneltä olemme kukkoja tänä vuonna saaneet.

Kukon siemennesteen pakastusta olkiin. Kuva Petra Tuunainen

Hyvä kukko on harrastekanalalan pitäjän paras kaveri

Suomalaisen maatiaiskanalan säilytystyössä kukoilla on erittäin tärkeä rooli. Suosituksena on, että säilytysohjelman parvissa olisi useampi kuin yksi kukko, mikä takaa, että parveen syntyvät untuvikot eivät ole saman kukon jälkeläisiä ja geneettinen monimuotoisuus säilyy paremmin. Kaikkien säilyttäjien parvissa tämä ei ole mahdollista, vaan silloin on kukkoa joko vaihdettava tai parvea lisättävä ostetuilla siitosmunilla.

Luke keräsi keväällä 2023 pienkanaloiden omistajien tarinoita elämää suuremmista kukkopersonoista. Saimme tarinoita hienoista kukoista, jotka olivat tehneet persoonallaan vaikutuksen omistajiinsa.

Parhaimmillaan kukot ovat herrasmiehiä, joiden läsnäolo rauhoittaa kanoja. Kukot myös puuttuvat kanojen välisiin riitoihin. Hieno kukko on tietysti komea ja ryhdikäs ulkonäöltään, mutta myös kohtelias sekä kanoja, että ihmisiä kohtaan, kuten Sipoossa asuvan **Maija Holman** hornionkannan maatiaiskukko Kake Kaakernuppi, joka tarjoilee herkkupalat ensin kanoille ja herättelee kanojen haudonta- ja munintaintoa osoittamalla parhaat pesäpaikat istumalla komein elkein hyviin kätköpaikkoihin ja kiinnittäen lempeästi paapattaen rouvien huomion. Tai kuten **Anne Ylösen** myös hornionkannan kukko Ollie Uuraisilta Keski-Suomesta, joka adoptoi tipuja ja hoitaa niitä tarkemmin kuin kanat.

Kukkoihin kohdistuu joskus erilaisia ennakkoluuloja ja huolia, kuten aggressiivisuus ja ei toivotut poikaset. Kukon pitoon liittyykin vastuu.

Maija Holman horniolainen maatiaiskanakukko Kake Kaakernuppi kanoineen. Kuva Maija Holma

Kukon hedelmöittämistä munista voitulla yllätystipuja, ja hyvien kotien etsiminen niille ei aina ole helppoa.

Aggressiivisuus taas osittain kuuluu lajityypilliseen käyttäytymiseen kukoilla. Kukon tehtävä parvessa on myös suojella kanoja ja viimeisenä vaihtoehtona kukot jopa hyökkäävät huomattavasti itseään suurempien petoeläinten kimppuun. **Taru Peltosaaren** tyrnävänkannan Pokko-kukko harhautti kanahaukan seuraamaan itseään ja samalla pelasti haukan ahdisteleman kanan hengen. Myöhemmin kettu kuitenkin kävi Pokko-kukon kohtaloksi ja Peltosaari uskookin, että Pokko oli ketun kohdatessaan

varmasti jälleen puolustamassa parveaan. Joskus kuitenkin kukko voi suojelutehtävässään olla yli-innokas, ja käydä myös ihmisten kimppuun. Tällöin on hyvä poistaa kukko parvesta. Hoitajan kimppuun hyökkäävä tai parvitovereitaan pahoinpitelevä kukko tekee elämästä pienkanalassa hankalaa.

Ilona Hankosella on Eurajoella kokonainen suku hienoja kukkoja. Vuosia sitten Hankonen hankki kanalaansa uutta verta kuuden kukkopoikasen muodossa. Näistä vain yhdestä lopulta tuli hyvä siitoskukko, mutta siitä tulikin sitten aivan huippuhyvä yksilö. Kaunis, ryhdikäs, isokokoinen musta kukko. Nimekseen se sai Ali. Myöhemmin sen virkaa jatkoi poika Olli ja nykyään Hankosen kanalassa on jo ties monettako polvea pääkukkona tätä samaa mustaa kukkolinjaa oleva siitoskukko. Kukkojen luonne on polvesta polveen yhtä ihana: rauhallisia, ystävällisiä, innokkaita ruoan tarjoilijoita, sopuisia, menevät arvokkaasti väliin nuorempien kukkojen kahinoihin, kohtelevat kanoja hyvin, väistävät ihmistä, mutta eivät pelkää. Siis täydellisiä kukkoja.